

בחוק, הלכך מזה שר' אלעזר מחייב, הרי מבואר שסובר כר' עקיבא שניסוך דבר תורה הוא, ולא הלכה למשה מסיני.

כן נראה מפירוש המשנה להרמב"ם ומדברי הרע"ב. אלא שנראה מדבריהם שכך הוא לפי האמת, שלמ"ד הלכה אינו חייב על הניסוך בחוק. ועל כך הקשה בתוס' יום טוב שלמסקנת הסוגיא נראה שר' אלעזר סובר הלכה למשה מסיני ואעפ"כ המנסך בחוק חייב.

ויתכן שהם פרשו הסוגיא כדרך שהעלה לפרש בשפת אמת (וע"ע בזבח תודה), שאמנם סובר ר' יוחנן ניסוך המים דבר תורה הוא ולכך מחייב ר' אלעזר את המנסך בחוק, אך בנוסף לכך נאמרה הלכה למשה מסיני ששיעור הניסוך הוא אף בפחות מג' לוגין, ושנהג רק בחג. ולעולם עיקרה מן התורה מ'נסכיה' (או מ'הסך נסך' – ע' הגרסא שבתוס'). ומה שאמרו 'אשתמיטיה' היינו לריש לקיש, שהוא סבר שהכל מדאורייתא ולא מהלכה, ועל כן הקשה שיצטרך ג' לוגין וכו'.

עוד העיר בתוי"ט מצד הסברא, מאי שנא הלכה מדברי תורה, וכי הלמ"מ אינה דאורייתא. וכתב בקרן אורה לפרש שהרמב"ם לשיטתו שכל שלא נאמר במקרא בפירוש נחשב 'דברי סופרים', ולכך אינו חמור כל כך לחייבו בחוק. ועע"ש.

'אי מה להלן שלשת לוגין אף כאן שלשת לוגין – והא ר"א מי החג קאמר' – הדיוק הוא מסתימת הלשון 'מי החג' – משמע ללא שיעור. [וקצת קשה הלא מכל מקום לוג אחד צריך, שכן היא שיטת ר' יהודה בסוכה, כמובא ברש"י]. ויש להוסיף שהלשון 'ר"א אומר אף המנסך מי החג...' משמע שבא להוסיף על דברי תנא קמא שהזורק מקצת דם חייב, ואומר שכן הוא הדין אף במי החג, שאפילו אינו מנסך כל השיעור המלא שנהגו בו – שלשה לוגין, אלא מקצת ממנו – חייב, כיון שמן הדין די בפחות (עפ"י תוספות קדושה, מובא בליקוטי הלכות).

'אי מה להלן בשאר ימות השנה אף כאן בשאר ימות השנה' – כבר עמדו בתוס' מה סלקא דעתין שניסוך המים נוהג בכל השנה. ויש מן האחרונים שפרשו הכוונה לדין תשלומין; כשם שבנסכי יין אם לא הביא נסכיו עם זבחו, מביא נסכי הקרבן לאחר זמן, כן יש לומר בנסכי המים, שאם לא ניסכו בחג מנסכין לאחר החג. הלכך המנסך בשאר ימות השנה בחוק – חייב, שהניסוך ראוי בכל זמן.

ואולם אם ניסוך המים הלכה למשה מסיני היא, כבר פרשו הראשונים (ע' ריטב"א סוכה מט: ויומא כד) שחובת היום הוא ולא חובת זבח, ואם כן אין שייך לנסך אחר עבור החג (ע' בענין זה בהרחבה בספר בית ישי קכא).

דף קיא

'בלמדין ניסוך המים מניסוך היין פליגי' – לתנא קמא למדים, וכשם שבניסוך היין חייבים עליו בחוק ללא כלי לפי שנהג בבמה קטנה שאין שם כלי שרת, אף ניסוך המים חייבים עליו בלא כלי.

ואפשר לומר שהוא הטעם לכך שלת"ק צריך שלשה לוגין בדוקא – כניסוך היין. ולר' אלעזר אין ללמוד זה מזה [שלכך צריך כלי דוקא] ואין צריך ג' לוגין. ואולם אין הדברים תלויים בהכרח זה בזה.

'בירוצי מידות איכא בינייהו' – שלרבי אלעזר ברבי שמעון לא נתקדשו, הלכך אם ניסך שלשה לוגין שמכילים בתוכם בירוצי מידות שלא נתקדשו בתוך כלי – פטור, שחסר בשיעור ג' לוגין. וכן אם אסף שלשה לוגין יין מן הבירוצים ונסכם בחוק – פטור (עפ"י חק נתן. וע"ע יד דוד; חזו"א מנחות כז,ז).

'כשתמצא לומר, לדברי ר' ישמעאל לא קרבו נסכים במדבר ולדברי רבי עקיבא קרבו נסכים במדבר' – אעפ"י שנחלקו בדרש אל ארץ מושבותיכם אם בכל מושבות משמע או לאחר ירושה וישיבה משמע. וכן רבי ישמעאל דרש מלכם – במה הנוהגת לכולכם, מכל מקום עיקר מחלוקתם תלויה בשאלה אם קרבו נסכים במדבר, שאם כן אזי מסתבר שעיקר הכתוב בא לומר על במה קטנה ו'מושבותיכם' נדרש לכל מושבות. או שמא לא קרבו, ואז מסתבר יותר לדרוש מ'לכם' – לבמה גדולה בלבד (עפ"י יד דוד, בישוב קושיית פנים מאירות – וע"ש באריכות).

ובשפת אמת כתב ששתי השאלות אינן תלויות לגמרי זב"ז, אלא בכיוון אחד. כלומר, לדברי ר' ישמעאל ודאי לא קרבו במדבר, אבל לר' עקיבא יתכן שקרבו, אך גם יתכן שלא קרבו ומ"מ לשון 'מושבותיכם' משמע לו אפילו במת יחיד.

'זהשתא דאמר רב אדא בר אהבה מחלוקת בשיריים הפנימיים אבל בשיריים החיצונים דברי הכל לא מעכבי, כי קאמר רבי נחמיה בשיריים הפנימיים כי תניא ההיא בשיריים החיצונים' – רבנו תם (בתוס' לעיל לט.) פרש 'כי קאמר ר' נחמיה' – בשיריים מעכבים [אם כילה כיפר, ואם לא כילה לא כיפר] – רק בפנימיים [ודלא כר' יוחנן שרצה לומר שלדעת ר' נחמיה אף חטאות חיצוניות מעכבות]. 'וכי תניא ההיא' – כברייתא דר' נחמיה ור' עקיבא – שאין שירים מעכבים – 'בשירים החיצונים. ולעולם ר' נחמיה מחייב בחוץ בין בשירים פנימיים ובין בחיצונים. (ודלא כרש"י שפרש 'כי קאמר ר' נחמיה' במשנתנו, ששירי הדם שהקריבן בחוץ חייב – רק בפנימיים. וע"ע בשפת אמת).

'השוחט את העוף בפנים והעלה בחוץ – פטור' – שאינו מתקבל בפנים, ואם עלה – ירד (פשוט. וכמוש"כ רש"י ותוס' בע"ב, ותוס' לעיל סח: טז.).

(ע"ב) 'רבא אמר: קבלה בכלי חול איכא בינייהו...' – ומחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון היא לשיטתם לעיל בדין 'נשפך הדם', האם כשעלה ירד אם לאו, וממילא נפקא מינה לחיוב בחוץ. וצריך טעם מדוע נקטו קבל בכלי חול (וכן לעיל קח.) ולא נשפך. ואמנם לפי מה שצדדו בתוס' (לעיל פד) שמודה רבי שמעון אם לא נתקבל הדם כלל, שאם עלה ירד – אתי שפיר, אך אם לא ננקוט כן (כפי שהרבו האחרונים לתמוה על כך) – קשה. והיה נראה שאינו חייב על העלאת חוץ כששחט בחוץ אלא אם זרק הדם, שכשם שלמדו (קה:): חיוב חוץ מבמה לענין הצרכת מזבח דוקא, כמו כן צריך זריקת דם דוקא, כבבמה. הלכך נקטו קבל בכלי חול וזרק בכלי חול (עפ"י חזון איש יט, ד). וע"ע: אחיעזר ח"ב כט, ד. ע"ע דרך נוספת בסוגיא בספר חדושים ובאורים י, ג.

*

ענין אכילה בקרבנות

'... ועל זה נצטוו באכילת הפסח, כי הקנה וושט סמוכים זה לזה, זה מוציא דבור וקול וזה מכניס מאכל, והם נקראים 'סימנים' – שבהם סימן החיות; בקנה הוא שואף החיות ברוח, דלולי זה אין לו חיות, ובאדם על ידי זה יש בו כח הדבור להיות רוח ממללא, ובאכילה דושט הוא קיום החיות. ושורש החיות של איש הישראלי תלוי רק במה שמכיר רבונו ושהש"י שוכן בקרבו 'אתה מחיה

את כולם'. והחיות שמקבל מאכילה הוא גם כן רק ממה שרצון הש"י היה שיאכל ויקבל מזה חיות, וכמו שנאמר כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם, ורצה לומר, לא לחם לבד, נפרד מהש"י, רק בצירוף המוצא פי ד' עם הלחם – זה הוא המחיה, דלולי הכרה זו אין נקרא חיות אצל איש ישראלי כלל.

ועל ידי זה נחשב האכילה כקרבן, וחשוב עוד יותר, כמו שאמרו ז"ל (מדרש לקח טוב בראשית כז) על הפסוק כי הקרה ד' אלקיך לפני – אם לקרבנך הזמין, למאכלך לא כל שכן; כי השולחן דומה למזבח (חגיגה כז.) וכן איתא (ביומא עא.) הממלא גרונו של ת"ח יין – כמקריב נסכים, כי היכל ד' ומזבח ד' המה ועדיפי ממזבח אבנים הגשמי. ואמנם לזה צריך שלימות הכוונה לשם שמים, שלא יאכל לתאותו רק לפי שהש"י קבע כן בבריאה דקיום חיות הוא ע"י מאכל על כן זהו רצונו, וכדרך שאמרו פ"ק דחולין (ו.) 'אני הולך לעשות רצון קוני' על הילוך הטבעי של הנהר – כיון שקבע הש"י הטבע כך, זה רצונו, ואיכא נמי מצוה על זה, נשמה שנתתי בך החיה, כמו שאמרו בתענית (כב.) ועל זה תקנו רז"ל הברכה לפני כל אכילה, להכיר שהש"י הוא שיצר המאכל להחיותו.

וזהו אף בחול; ומוסיף עליו שבת ויום טוב דהאכילה מצוה, דאו אף מה שאוכל מותרות הכל הולך לקדושה כידוע מהאריז"ל, כיון שהכל מצוה כשמתענג מזה. ועדיין גם זה אינו מצוה גמורה שהרי מי שהתענית עונג לו – רשאי להתענות גם כן, וגם אין מברכין עליה 'אשר קדשנו במצותיו ורצונו' וגם אין אותו מאכל פרטי מצוה; מוסיף עליה אכילת פסח ומצה וכיוצא שגוף אכילת אותו מאכל מצוה גמורה שאינו יכול להתבטל ממנה, ומברכין עליה 'אשר קדשנו במצותיו ורצונו' – דכולו קודש ממש לד' וכאכילת כהנים קרבנות, דעל ידי זה בעלים מתכפרין כמו בגוף ההקרבה לה' בזריקת דמים והקטרת אימורין, דכהנים משלחן גבוה קזכו, והם שלוחי דרחמנא. וכך כל אכילות מצוה. ובוה מתקדשים אברי הושט וקרבים ומעיים כקדושת מקדש ומזבח להיות משכן לקדושתו ושכינתו ית' בקרבן, ולהיות המאכל נותן חיות ודם ללב, וממנו מתפשט החיות לכל אברים – על ידי זה מתקדש הלב בקדושת בית קדשי קדשים כמו שאמרו בזוהר, ומתפשט הקדושה בכל הגוף עד שמגיע לכלי הדבור ונפתח הפה לומר הלל שאומרים חציו אחר כך מטעם זה, ועל ידי זה 'פקע איגרא', פירוש שבוקע ועולה עד לרקיע, והוא כאילו נפקע הגג המפסיק וחוצץ בינו לרקיע השמים, ואף על פי שעיקר העליה הוא ההלל, הוא דייקא על ידי כזית פסח הקודם, ואפילו אוכל הרבה, אותו כזית שהוא חובה הוא הנותן כח בהלילא שיפקע איגרא. ושמעתי דמלת 'גג' הוראתו על הגובה והגיאות...!

(מתוך מחשבות חרוץ עמ' 67 ואילך)

דף קיב

'הא מני ר' נחמיה דאמר שיירי הדם שהקריבן בחוץ חייב' – ומדובר בחטאות הפנימיות (לפרש"י דלעיל) ששפיכת שירייהן מעכבת לר' נחמיה.

ולכן נקטה המשנה 'חטאת שקבל דמה... ולא עולה, כי רק בחטאת יש ששפיכת שירים מעכבת. [ובלא"ה י"ל שמשום הסיפא נקט 'חטאת']. וצ"ע שבתוספתא (יב) מובא דין זה בעולה (ע' אור הישר).

ה. רבי אלעזר מחייב את המנסך מי החג (- שנתמלאו בכלי לשם ניסוך המים) בחג. ואמרו שאפילו בפחות משלשה לוגין חייב לר' אלעזר [שלא כמנסך יין, כי ניסוך המים לדעה אחת מלוג. ע' סוכה מח:]. ויש דעה ששיעור ניסוך המים לא פחות שלשה לוגין, הלכך המנסכם בחוץ אינו חייב בפחות משיעור זה (וכן פסק הרמב"ם. מעה"ק יט, ד).

דף קיא

- קפג. א. המנסך בחוץ מי החג הנתונים בכלי קודש, יותר משלשה לוגין או פחות מכן - האם הוא חייב?
 ב. המנסך בחוץ מי החג שלא נתקדשו בכלי שרת - האם הוא חייב?
 ג. האם קרבו נסכים בבמה? האם קרבו במדבר?
 ד. המנסך בחוץ יין שלא נתקדש בכלי שרת - האם הוא חייב?

א. המנסך בחג בחוץ, מים הנתונים בכלי קדש יותר משלשה לוגין; להסבר רב נחמן בר יצחק, נחלקו בדבר חכמים ורבי אלעזר; האם יש שיעור מוגבל למים ופטור, או אין שיעור למעלה ש' בכלל מאתים מנה' הלכך חייב. ולהסבר רב פפא אין בדבר מחלוקת.

לפרש"י, לתנא קמא חייב ולר"א פטור. ולרב פפא, לדברי הכל יש להם שיעור. ולפרוש התוס' להפך, לת"ק פטור ולר"א חייב. ולר"פ לפי שניהם חייב, שאין שיעור למים.
 ניסוך פחות משלשה לוגין; לסתם משנה בסוכה (מח.), ניסוך המים בשלשה לוגין, הלכך פחות משיעור זה פטור (וכנראה כ"ה דעת ר' עקיבא. וכ"ד ר"א אליבא דרב נחמן בר יצחק, כפרש"י. ולתו' - כ"ה דעת ת"ק דר"א. וכן פסק הרמב"ם). ולרבי אלעזר (בן שמוע) במשנתנו - חייב (וכן דעת ר' יהודה בסוכה שם, שבלוג היה מנסך).

- ב. המנסך בחוץ מים שלא נתקדשו בכלי; נידון זה תלוי בשאלה האם נסוך המים טעון כלי לקדשם אם לאו. לרב פפא, נחלקו בזה חכמים ורבי אלעזר, ותורף השאלה האם קרבו נסכים בבמת יחיד שאין שם כלי אם לאו. גם לרבינא נחלקו האם למדים ניסוך המים מניסוך היין לחייב אף ללא כלי.
 א. כן פרש"י. האחרונים תמהו, אם לא נתקדשו בכלי לא חלה עליהם קדושת הגוף כלל ומדוע חייב. ויש שכתבו שמ"מ בעינן קדושת פה (ע' שפ"א, חו"א, הושי הגר"י - במכתבים שבסוף הספר).
 ב. יש שכתבו שלהלכה נוקטים כתנא קמא שאין צריך קידוש כלי לחייב בחוץ [וקרבו נסכים במדבר]. (וע' קר"א; שפ"א; ל"ה; חו"א).

ג. בסוגיא מבואר שבבמה גדולה (- במת ציבור, כגון שבנוב ובגבעון) קרבו הנסכים, ובבמה קטנה (- במת יחיד, בזמן התר הבמות) - מחלוקת; לדעת רבי ישמעאל, רבי ורבי אלעזר ברבי שמעון, אין במה קטנה טעונה נסכים. ולדעת רבי עקיבא, וכן דעת חכמים שבבביתא וכן סובר ר' אלעזר אליבא דרב פפא - טעונה נסכים. וקרבים שם ללא כלי שרת, שאין כ"ש בבמה.

נידון זה תלוי בשאלה האם קרבו נסכים במדבר; אם קרבו, הרי הכתוב המצוה על הנסכים בבואם אל הארץ, לא הוצרך לבמת ציבור אלא לבמה קטנה, וכוונת הכתוב כי תבאו אל ארץ מושבתים על במה הנוהגת בכל מושבות. ואם לא קרבו נסכים במדבר, הוצרך הכתוב לצוות על במה גדולה שהרי עד כניסתם לארץ לא היו נסכים קרבים, וכך מתפרש הכתוב: ארץ מושבתים אשר אני נתן לכם - בבמה הנוהגת לכולכם, ולא בבמה קטנה.

[להלן (קית. ונפרש"י) משמע לכאורה שלדעת תנא דברייטא, אף בבמה גדולה לא קרבו נסכים].

לפרש"י (בקדושין לז), לדברי הכל קרבו נסכים במדבר בקרבנות ציבור. והמחלוקת היא בקרבן יחיד, והתוס' פקפקו בזה.

ד. המנסך בחוץ שלשה לוגין יין שלא נתקדש בכלי; תלוי הדבר במחלוקת התנאים האם קרבו נסכים בבמה אם לאו, שאם קרבו, הלא אין שם כלי שרת ואם כן מצאנו ניסוך ללא כלי, וחייב. ואם לא קרבו נסכים בבמה הרי שלא מצאנו ניסוך אלא בכלי שרת, הלכך כשלא נתקדש – פטור.

קפד. מה דינו של העושה אחת מהפעולות הללו?

א. נתן בחוץ את שיירי דם הקרבן.

ב. קיבל דם החטאת בכוס אחת ונתן ממנה בפנים ובחוץ; בחוץ ובפנים; פעמיים בחוץ.

ג. קיבל דמה בשתי כוסות, ונתן אחת בפנים ואחת בחוץ; בחוץ ובפנים; פעמיים בחוץ.

א. הקריב שיירי הדם בחוץ; תנא קמא דמתניתין פוטר ורבי נחמיה מחייב. והעמידו בגמרא דבריו בחטאת פנימיות, וסובר ששייריהם מעכבים, הלכך מתחייב עליהם בחוץ. אבל שייריים חיצוניים שאינם מעכבים – פטור.

כן הוא לפרש"י, אבל לפירוש ר"ת (לעיל לט.) רבי נחמיה מחייב בכל החטאות ששפך שייריהם בחוץ.

ב. קיבל דם החטאת בכוס אחת, ונתן ממנה בפנים [כדינו] ואח"כ בחוץ, הרי כאן נתינת שיירים בחוץ שלחכמים פטור ולרבי נחמיה חייב [בחטאות פנימיות] כנ"ל.

נתן בפנים מקצת מתנות ואח"כ נתן בחוץ – חייב על המתנה שבחוץ לדברי הכל. (כדלעיל לח.)

בחוץ ואח"כ בפנים – חייב לכו"ע.

פעמיים בחוץ – חייב.

ודוקא על הנתינה הראשונה חייב אבל על השניה פטור, שהרי מוקטרי פנים שחסרו פטור לר"י. ואפשר שתלוי בבעית הגמרא לעיל בחסרון דחוץ, האם שמיה חסרון (עפ"י חז"א כ (א,ח).

ג. קיבל בשתי כוסות; בפנים ובחוץ – בזה מודה רבי נחמיה שפטור, שסובר [דלא כרבי אלעזר ברבי שמעון] שהדם שבכוס השניה נעשה 'דחוי' ואינו 'שירים' (קיב.).

בחוץ ובפנים – חייב על החיצון. והפנימי – עולה לו לכפרה.

בחוץ ובחוץ – חייב. (ובשתי העלמות מביא שתי חטאות. רש"י.)

קפה. מה דין השוחט והמעלה את קרבן העוף באופנים הללו?

א. שוחט בפנים ומעלה בחוץ.

ב. שוחט בחוץ ומעלה בחוץ.

ג. מולק בפנים ומעלה בחוץ.

ד. מולק בחוץ ומעלה בחוץ.

א. קרבן העוף ששחטו בפנים והעלהו בחוץ – פטור, שהרי העלה דבר שאינו ראוי לפנים.

ב. שחט בחוץ והעלה בחוץ – חייב הן על השחיטה (כדילפינן לעיל קז מריבוי הכתוב) והן על ההעלאה (ואלהם תאמר לערב פרשיות).

ג. מלק בפנים והעלה בחוץ – חייב על ההעלאה, שהרי מעלה דבר הראוי לפנים.

ד. מלק בחוץ והעלה בחוץ – לסתם משנתנו, פטור לגמרי. ולרבי שמעון (בברייתא דאבה דשמואל) – חייב. נראה לכאורה שלר"ש חייב רק על ההעלאה. ואולם בשפ"א צידד בזה שמא חייב אף על המליקה.

קפו. מה דין השוחט והמעלה קרבן באופנים הבאים:

א. שחט בפנים בלילה והעלהו בחוץ.

ב. שחט בחוץ בלילה והעלהו בחוץ.

א. שחט קרבן בפנים בלילה והעלהו בחוץ; לרבי יהודה פטור כיון שאינו ראוי בפנים, ולדבריו אפילו עם עלה – ירד. ולרבי שמעון חייב, שסובר אם עלה – לא ירד.

לדברי זעירי, תנא קמא דמתניתין נקט כרבי יהודה. וכן פסק הרמב"ם (מע"ק יח, יז). ורבי יוחנן (פד-פה) אמר לחייב, והשיבו על דבריו.

ב. שחט בחוץ בלילה והעלה בחוץ – חייב שתים, על השחיטה ועל ההעלאה.

כן היא שיטת רש"י ותוס' והרמב"ם. ואולם להראב"ד אינו חייב אלא כשהעלה ביום. וכן בשחיטה, נראה שלשיטתו אינו חייב אלא כששוחט בחוץ ביום (עפ"י קרן אורה; בית זבול ח"ב כט, ה. ו. וע"ע או"ש מע"ק יח, יז).

דף קיב

קפז. המפריש חטאתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאה הראשונה והרי שתיהן עומדות; או שהפריש מלכתחילה שתי חטאות לאחריות, מה דינו באופנים דלהלן:

א. שחט שתיהן בחוץ.

ב. אחת בפנים והשניה בחוץ.

ג. אחת בחוץ והשניה בפנים.

המפריש חטאת ואבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאה הראשונה, או הפריש מלכתחילה שתי חטאות לאחריות;

א. שחט שתיהן בחוץ – חייב על כל אחת ואחת, שהרי כל אחת מהן ראויה היא לפנים בשעה ששחטה.

ב. אחת בפנים ואחת בחוץ – פטור, שכששחט הראשונה בפנים שוב השניה אינה ראויה להיקרב בפנים אלא דינה במיתה. ואולם לדעת רבי (וכן דייקו מלשון סתם מתניתין) אין הדברים אמורים אלא בחטאת שהיתה אבודה בשעת הפרשת האחרת. [ולחכמים, אף בשעת שחיטת האחרת], אבל מפריש שתי חטאות לאחריות ושחט האחת בפנים ואחת בחוץ – חייב עליה שהריהי כשרה לעולה בפנים. ודוקא בשעיר חטאת, אבל נקבה הלא אינה ראויה להיקרב עולה בעצמה.

וכן הדין בכל מקום שדינה ברעיה ולא במיתה (עתוס').